

Samler: Det meste av frøhøstingen er håndarbeid. Nibio har denne maskinen, med børster under, som samler opp frø. De tester ut hvilke arter den er mest effektiv på.

Naturfrø: God kilopris – men mye arbeid

Prestekrage, ryllik, tiriltunge. Du finner dem vanligvis i veikanten, men på jordet hos Pia Julie Lia i Grimstad står villblomstene sortert etter art på 700 meter seng.

NATURFRØ

Tekst og foto: **Marie Hatlevoll**

Det startet med fem arter i fjor, i år har Pia Julie supplert med fire arter til og plasten ligger klar for å ta imot ytterligere planter og arter til neste år.

– Man må ha en spesiell interesse for å holde på med dette her. Jeg tror man lykkes bedre om man brenner for det man driver med, smiler den unge bonden.

Åkeren tar seg svært godt ut når den står i full blomst om sommeren, men det er ikke det Pia Julie tjener penger på. Det er først når blomstene visner og frøene gjør seg klare til å spres for alle vinder at hun setter inn støtet.

– Jeg sanker frøene. Metoden jeg bruker varierer fra art til art, men alt er håndarbeid. Noen plukker jeg for hånd i flere runder, andre klipper jeg ned og legger inn til tørking. Den største utfordringen er å finne rett høstetidspunkt. Har frøene for høy vannprosent, blir spireevnen dårlig, samtidig må jeg høste dem før de blir så tørre at de spres med vinden eller faller ned

på bakken. Frøene er så små at det er umulig å plukke dem opp, forklarer Pia Julie.

Tilpasset klima og insekter

Hun er en av rundt 30 bønder som dyrker norske naturfrø på oppdrag for Norsk kompetansesenter for blomstereng og naturfrø ved Nibio i Landvik. I 2017 startet de innsamling og oppformering av regionalt tilpassa norske blomsterengfrø.

– Det finnes mange blomsterfrøblandinger i handelen, men de fleste inneholder ikke stedege norske arter, sier Trygve S. Aamlid, seniorforsker ved Nibio i Landvik.

– Blomster som vokser vilt i Norge har tilpasset seg vårt klima og våre insekter gjennom årtusener. Selv om prestekragen du får i posen med såfrø fra Nederland eller Danmark, er en art vi har her i Norge, har den ikke de samme egenskapene som stedege, norsk plantemateriale. Det kan blant annet føre til at våre pollinerende insekter ikke klarer å utnytte seg av den i like stor grad, sier forskeren.

Regionale frøblandinger

Hos Nibio Landvik har de fem frøavlsfelt hvor

de dyrker og høster frø fra 50 ulike norske arter. Blomstene kommer fra alle landsdeler i Norge, og holdes geografisk atskilt på hvert sitt felt.

– Vi gjør en del forsøk med høstemetoder og -tidspunkt. Frøene vi og bøndene høster blir renset, analysert og satt sammen i frøblandinger. I år solgte vi rundt 120 kilo, til neste år vil vi ha minst 300 kilo tilgjengelig. En del har blitt solgt i 10 grams småposer på Felleskjøpet og hos La Humla Suse, men vi selger også større kvanta til for eksempel kommuner, borettslag og anleggsgartnere, sier Aamlid.

Nibio produserer frøblandinger til regioner i hele landet.

– Blandingen for Sørøstlandet ble lansert i 2019. Til neste år kan vi tilby fire nye regioner, Rogaland, Innlandet, Midt-Norge og Nordland. I blandingen får man frø fra planter som kommer fra disse regionene, forteller han.

For dyrt for landbruket

Prisen for frøblandingen ut fra Nibio er 12 000 kroner kiloen, likevel er etterspørselen betydelig større enn produksjonen. Hageeiere og anleggsgartnere er de største kundene.

– Dette frøet blir for dyrt til såing av større arealer i landbruket, til tross for at alle bønder i Norge kan søke om tilskudd til såing av to meter brede pollinatorstriper langs sidene av jordet.

Samler: Det meste av frøhøstingen er rent håndarbeid. Nibio har også denne maskinen med børster under som samler opp frø, de tester nå ut hvilke arter den er mest effektiv på.

Art og sted: Alle testfeltene på Landvik er merket med navn på art og opprinnelsessted.

Til dette formålet bruker Felleskjøpet og Strand Unikorn norskprodusert gras- og kløverfrø, men det importeres også frø av honningurt, blodkløver og en rekke andre ettårige arter som ikke vokser naturlig i Norge, forklarer Aamlid.

I 2021 utgjorde frøsalg av pollinatorblandinger 21 tonn.

– Frøimporten bør erstattes av norsk produksjon. Men for at produksjonen skal kunne oppskaleres i stor nok grad, er vi avhengige av politisk vilje og økonomisk støtte. Det vi holder på med nå er nesten rent håndarbeid, sier forskeren.

Bruker høsten på å rense

Hvor mange timer Pia Julie har brukt i blomsteråkeren denne sommeren, er hun ikke helt sikker på, men det er mange. Frøene til de ulike artene høstes til ulik tid, og fortsatt gjenstår mye arbeid.

– Etter at jeg har høstet frøene, grovrenser jeg dem ved å ta bort all grønnmasse. Finrensingen tar jeg utover høsten. Målet er å levere alle frøene ferdig renset før jul, sier hun.

I snitt får hun 4–5000 kroner kiloen for blomsterfrøene. Prisen varierer fra art til art, alt etter arbeidsmengden man har med å høste og rense frøene. Noen arter er nede i 1000 kroner kiloen, mens blåklomme, som er en tidkrevende sort, gir 8 000 kroner.

– Det høres kanskje mye ut, men en del av frøene er bitte små og det er et svært tidkrevende arbeid. Videre må frøene oppfylle en viss kvalitet både i spireevne og renhet. Nibio vil ikke ha mer enn én type frø i hver av posene jeg leverer, forklarer Pia Julie.

Tilleggsnæring

Hvor mange kilo hun kommer til å levere i år, vet hun foreløpig ikke.

– Det er vanskelig å si før jeg har finrenset frøe-

«*Blomster som vokser vilt i Norge har tilpasset seg vårt klima og våre insekter gjennom årtusener*»

Pia Julie Lia

ne. Det er mye som går bort i den prosessen. I fjor høstet jeg 5–6 kilo, men det var mest for å lære. Vanligvis høster man ikke frø før året etter planten ble satt ut, sier Pia Julie.

Blomsterfrø er imidlertid ikke den eneste frøproduksjonen som foregår på Lia gård. Hovednæringen er frøproduksjon av Timotei, i tillegg har de 5–600 bikuber. Men det tar mannen Knut seg av.

– Vi lever begge av gården, og jeg ønsket å ha en produksjon som var min egen. Gjennom venner ble jeg tipset om av Nibio trengte bønder til å dyrke blomsterfrø. Det er mye å sette seg inn i, men jeg er heldig som har et kompetansesenter med mange dyktige folk i nærheten. I tillegg kan jeg låne rensemaskin til frøene om jeg trenger det, sier Pia Julie.

Tørkesterke og hardføre

Det måtte ikke spesielt store investeringer til for å starte opp frøproduksjonen. Utstyr til å bearbeide jorda med hadde de på gården, ellers går det mye i håndarbeid.

– Det blir en del luking, jeg merker godt at det har vært timotei på jordet tidligere, smiler Pia Julie.

Skadedyr er også en utfordring, vånd har forsynt seg av røttene til kløveren, brunsnegler spiser på det meste og fuglene er svært interessert i frøene til enkelte arter.

– Jeg har hatt et par fugleskremser i åkeren,

Prestekrager: Pia Julie Lia høstet inn alle prestekragerne tidligere i sommer. Blomstene blir først grovrenset, det meste av planten fjernes.

Små: Det er fortsatt en del igjen som må renses bort etter grovrensingen. Prestekragefrøene er små med svarte og hvite striper.

Spireevne: Victoria Stornes Moen og Fithawe Johannes høster aksveronika. Her høstes små områder med noen dagers mellomrom, for å se hvilket høstetidspunkt som gir best spireevne på frøene.

men de hadde begrenset effekt. Til neste år må jeg ha nett over rødknappen. Ellers blir det litt vanning, spesielt på de nyetablerte områdene. I utgangspunktet er dette både tørkesterke og hardføre arter, men jeg ønsker å legge til rette for at de skal produsere så mye frø som mulig, sier hun.

Over hele landet

Målet til Nibio er at plantene som produserer frø blir dyrket i den regionen planten kommer fra og frøene skal brukes. Nå holder halvparten av naturfrødyrkerne til i Arendal og Grimstad, mens resten er spredt over hele landet. Det kan bli behov for flere bønder fremover.

– Vi håper å effektivisere frøavlen av minst fem pollinatorvennlige engarter for å kunne selge frøene til en pris som ikke er høyere enn tilskuddet bøndene får til å så denne typen frøblandinger. Men da må mye av arbeidet kunne gjøres med maskiner, for eksempel skurtresker. Nå har vi prøveavl på blant annet prestekrage og engsmelle på til sammen 30 dekar i Vestfold og Telemark og Agder, sier Trygve S. Aamlid.

Krever arbeidsinnsats og plass

For dem som ønsker å starte opp i noe mindre skala, men likevel ha det som en tilleggsnæring, har Pia Julie følgende råd:

– Man må selvfølgelig ha jord å dyrke blomstene på, ellers trenger man ikke så mye utstyr. Men man bør ha god plass innendørs. Frøene skal tørkes og renses, gjerne på en stor presenning, så det er nok så plasskrevende, sier hun.

Man må også ha nok tid, spesielt om sommeren. – Tidsvinduet for å høste frøene er kort, men har man flere arter blir det spredd litt utover. Det er mye jobb og lite avling første året, og mye å sette seg inn i. Jeg trives veldig godt med dette, og ser ikke bort fra at vi utvider produksjonen ytterligere, sier Pia Julie Lia. ■